۲۲۵۵۴۲۰

زنان آندلس

آینهٔ تمدنی که دمی درخشید و پراکنده گردید

دکتر دلال عبّاس
ترجمهٔ موسی بیدج

www.ketab.ir

سروش
تهران | ۱۴۰۰
شمارهٔ ترتیب انتشار: ۲۰۴۹

سرشناسه: دلال، عباس، ۱۹۴۷- م.
عنوان قراردادی: المراةالاندلسیة .فارسی
عنوان و نام پدیدآور: زنان آندلس: آینه تمدنی که دمی درخشید و پراکنده گردید/ نوشته دلال عبّاس؛ ترجمهٔ موسی بیدج.
مشخصات نشر: تهران: صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران، انتشارات سروش، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری: ۲۵۴ص. شابک: ۵-۲۱۷۱-۱۲-۹۶۴-۹۷۸
وضعیت فهرست‌نویسی: فیپا
یادداشت: کتابنامه: ص.[۲۴۳]-۲۵۴.
عنوان دیگر: آینهٔ تمدنی که دمی درخشید و پراکنده گردید.
موضوع: زنان — آندلس — تاریخ موضوع: زنان — آندلس — وضع اجتماعی
موضوع: زنان شاعر عرب — اسپانیا — آندلس — نقد و تفسیر موضوع: شعر عربی — آندلس — تاریخ و نقد
شناسهٔ افزوده: بیدج، موسی، ۱۳۳۵ - ، مترجم
ردبندی کنگره: HQ۱۱۴۷
ردبندی دیویی: ۳۰۵/۴۰۹۴۶
شمارهٔ کتابشناسی ملی: ۸۶۵۵۶۱۱ اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیپا

www.ketab.ir

سروش
انتشارات صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران

زنان آندلس؛ آینهٔ تمدنی که دمی درخشید و پراکنده گردید

نویسنده: دکتردلال عبّاس | مترجم: موسی بیدج
صفحه‌آرا: علی‌اصغر مالک
چاپ اول: ۱۴۰۰ | قیمت: ۶۵۰,۰۰۰ ریال | شابک: ۵-۲۱۷۱-۱۲-۹۶۴-۹۷۸
این کتاب در پانصد نسخه در چاپخانهٔ انتشارات سروش لیتوگرافی، چاپ و صحافی شد.
تهران، خیابان استاد شهید مطهری،تقاطع خیابان شهید دکتر مفتح، ساختمان سروش
مرکز پخش: ۸۸۳۱۰۶۱۰- ۶۶۴۹۳۶۲۲ سامانهٔ پیامکی:۳۰۰۰۵۳۵۶
www.soroushpub.com
همهٔ حقوق محفوظ است.

فهرست

سخن مؤلف ۱۵
پیش‌گفتار ۱۹

بخش اول: زنان در آندلس ۳۱

فصل اول: زن و جامعه آندلس ۳۳

اول: زنان آزاد ۳۴
الف: زنان عامی ۳۴
ب: زنان اشراف ۳۹
ج: ازدواج ۴۴
د: پوشاک (حجاب) ۵۱

دوم: کنیزان ۵۶
الف: رقابت خلفا و بزرگان قوم برای گرفتن کنیز ۵۶
ب: قیمت کنیزها ۵۹
ج: خرید و فروش برده ۶۰
د: اوضاع اجتماعی کنیزان ۶۱
هـ: کنیزان مشرق زمین و تأثیرات آن‌ها ۶۵

www.ketab.ir

و: تأثیرات زریاب و کنیزانش ۶۶
ز: رقص ۷۰
ح: هنر کنیزکان ۷۲
فصل دوم: نقش زن در زندگی عمومی ۷۵
اول: مشارکت زنان در آبادانی ۷۵
دوم: نفوذ زنان در دو حکومت اموی و عامری ۷۶
الف: نفوذ کنیزان (دارای فرزند) ۷۶
ب: طروب ۷۷
ج: کنیزان «الناصر» ۸۰
د: صبح (یا صبیحه) بشکنسیه ۸۱
هـ: ذلفاء ۸۹
سوم: نفوذ زنان در عصر طوایف و مرابطین ۹۱
الف: رُمیکیّة ۹۱
دلیل تماس او با معتمد و داستان ازدواجش با وی ۹۱
نفوذ اعتماد بر معتمد و تأثیر او بر زندگی‌اش ۹۲
وصف اعتماد ۹۵
درگذشت رمیکیه ۹۶
شعر معتمد درباره اعتماد ۹۶
ب: زنان بربر ۹۷
زینب نفزاویّه ۹۹
ج: قمر ۱۰۱
چهارم: نفوذ زنان در دولت موحدین ۱۰۲
الف: زرقاء مردنیشیّه ۱۰۲
ب: حبّابه رومیه ۱۰۳
پنجم: نفوذ زنان در دولت بنی‌نصر ۱۰۴
الف: مریم همسر ابوحجاج یوسف بن نصر، سلطان غرناطه ۱۰۴

www.ketab.ir

ب: ثریا ۱۰۵
ج: عایشهٔ حره ۱۰۶
ششم: مسیحیت و تأثیر آن در جامعه آندلس ۱۰۸
الف: ازدواج مردان مسلمان با زنان مسیحی ۱۰۸
ب: مشارکت زنان مسیحی در قیام علیه مسلمانان ۱۰۹

بخش دوم: زنان و فعالیت‌های فرهنگی ۱۱۳
فصل اول: نقش زنان در فعالیت‌های فرهنگی ۱۱۵
الف: آموزش زنان ۱۱۵
ب: زنان معلم ۱۱۶
ج: زنان نویسنده ۱۱۷
د: پزشکان زن ۱۱۸
هـ: زنان فقیه ۱۱۹
معروف‌ترین زنان فقیهی که نامشان در تاریخ آمده است ۱۲۰
و: زنان زاهد ۱۲۴
فصل دوم: زنان در ادبیات آندلس ۱۲۷
اول: نثر ۱۲۷
زن در کتاب طوق الحمامه ۱۲۷
دوم: شعر ۱۳۳
الف: غزل ۱۳۳
ب: پدیدهٔ مدح زنان ۱۴۰
ج: مرثیه‌سرایی برای زنان ۱۴۳

www.ketab.ir

بخش سوم: شاعران زن در آندلس ۱۴۹
فصل اول: ویژگی کلی شعر زنان ۱۵۱
الف: مدیحه‌سرایی ۱۵۴
ب: تغزل ۱۵۴
ج: هجو ۱۵۵
د: توصیف ۱۵۵
فصل دوم: زنان شاعر آندلسی در دوره‌های مختلف ۱۵۷
اول: زنان شاعر در قرن‌های دوم و سوم هجری ۱۵۷
قرن سوم ۱۵۷
الف: حسانة تمیمیه ۱۵۸
ب: قمر ۱۶۱
دوم: قرن چهارم هجری ۱۶۳
الف: عایشه بنت احمد بن محمد بن قادم قرطبیه ۱۶۳
ب: حفصه بنت حمدون حجاریّه ۱۶۵
سوم: زنان شاعر قرن پنجم ۱۶۷
الف: صفیه بنت عبدالله ربّی ۱۶۸
ب: مریم بنت ابویعقوب انصاری فصولی شلبی حاجّه ۱۶۹
ج: ام‌علاء بنت یوسف حجاریه بربریه ۱۷۱
د: حمده بنت زیاد المؤدب الوادی آشیه ۱۷۳
هـ: ولاّده؛ شاعر قرطبه و آندلس ۱۷۶
نسب او: ۱۷۶
زندگی ولاّده و انجمن ادبی او ۱۷۸
ویژگی‌های ظاهری ۱۷۸
ویژگی ادبی ولاّده ۱۸۰
عشق ابن زیدون به ولاّده ۱۸۱
اخلاق و روحیات ولاّده ۱۸۸

www.ketab.ir

شعر ولّاده ۱۹٤
تأثیر ولّاده بر ابن زیدون ۱۹۵
و: مهجه قرطبیه ۱۹۶
ز: ام‌الحسن طنجالی ۱۹۷
ح: غسّانیه بجّانیه ۱۹۸
ط: زینب المرّیه ۲۰۰
ی: زینب نصرانی رسعینی ۲۰۰
ک: ام‌الکرام صمادح ۲۰۱
ل: رمیکیهٔ شاعر ۲۰۲
م: بُثینه بنت معتمد ۲۰۳
ن: نزهون غرناطیه ۲۰۵
چهارم: زنان شاعر قرن ششم هجری ۲۱۱
روزگار موحدین ۲۱۱
الف: حفصهٔ رکونیه (غرناطیه) ۲۱۱
ب: اسماء عامریه ۲۲۲
ج: ام‌الهنا دختر قاضی ابومحمد ۲۲۲
د: شلبیه ۲۲۳
هـ: قسمونه یهودی ۲۲۵
پنجم: زنان شاعر قرن هشتم هجری ۲۲۶
نضار آندلسیه ۲۲۶
ششم: شاعرانی که روزگار زندگی آن‌ها مشخص نیست ۲۲۶
الف: ام‌سعد قرطبیه ۲۲۶
ب: خدّوج ۲۲۷
ج: بَلسیه ۲۲۸
د: عایشه اسکندرانیه ۲۲۹
هـ: نقیه أرمنازی ۲۲۹

www.ketab.ir

سخن مؤلف

www.ketab.ir

سلام دوستان! خوشحالم که کتاب «زنان آندلس» را به زبان زیبای فارسی می‌خوانید. من عبارت «آینهٔ تمدنی که دمی درخشید و پراکنده گردید» را نیز به‌عنوان کتاب افزوده‌ام، چرا که معتقدم زن آینه تمام تمدن‌هاست، چه رسد به تمدن اسلامی که در طول قرن‌های متمادی در اروپا می‌درخشید. این قرن‌ها هرچند به حساب کائنات یک لحظه هم نبوده، اما آثار آن انکارناپذیر است. درخشش تمدن اسلامی در اروپا بعد از چند قرن پراکنده گردید اما خاموش نشد و بارقه‌های آن که از طریق اسپانیا به اروپا وارد شده بود به حیات خود ادامه داد.

در مقدمهٔ کتابم می‌خوانید که من کتاب زنان آندلس را سال‌ها پیش نوشته بودم و با تأخیر به دست چاپ سپرده‌ام. علت این تأخیر اشتغال من به پژوهش در رشته‌های متعدد بوده است. من در این سال‌ها خود را به پژوهش درباره آندلس محدود نکردم، بلکه بسیاری از جنبه‌های فرهنگی- تمدنی اسلام را مد نظر داشته‌ام و روی ادبیات عربی و فارسی، قدیم و جدید، و ترجمه از فارسی به عربی تمرکز کرده‌ام.